

УДК 81'373.612.2

В. В. Зайцева, М. С. Ковальчук

ПОНЯТТЄВІ ПАРАМЕТРИ МЕТАФОРИ І МЕТОНІМІЇ

Розглянуто метафору та метонімію як найдавніші засоби розширення семантики слова. Висвітлено питання про поняттєві параметри метафори та метонімії як типи вторинної номінації, найпроблемніші теоретичні питання вивчення цього мовного явища.

Ключові слова: метафора, метонімія, синекдоха, вторинна номінація, семантичне перетворення.

Рассмотрены метафора и метонимия как древнейшие средства расширения семантики слова. Освещены вопросы основных понятийных параметров метафоры и метонимии как типов вторичной номинации, проблемные теоретические вопросы изучения этого языкового явления.

Ключевые слова: метафора, метонимия, синекдоха, вторичная номинация, семантическое преобразование.

Metaphor and metonymy as the most ancient means of enhancing the semantics of the word are considered. The analysed material covers issues about basic notion the parameters of metaphor and metonymy as types of secondary nomination, the most problematic theoretical issues of studying this linguistic phenomenon are elucidated.

Keywords: metaphor, metonymy, synecdoche, secondary nomination, semantic conversion.

Тенденції природних властивостей мови щодо обмеження розширення її лексичного складу виявлено в застосуванні різних тропів, що ґрунтуються на логіко-психологічних закономірностях, які дозволяють узагальнювати, порівнювати й відтворювати в мовній формі властивості реальних об'єктів. В українській мові для цього використовують алегорію, гіперболу, епітет, іронію, літоту, метафору, метонімію, перифраз, синекдоху та інші засоби.

Мовні процеси поповнення номінативних ресурсів, що регулярно супроводжують розвиток лексичної системи, пов'язано переважно із переосмисленням значень уже наявних у мові найменувань і з появою в них нових значень, формування яких відбувається за рахунок вторинної номінації.

Процес розвитку нових значень слів постає за стандартними, чітко розробленими в мові семантичними моделями. Серед різноманітних

видів семантичної деривації, тобто розширення, звуження значення тощо, найбільшою продуктивністю характеризуються *метафора* та *метонімія*. З погляду номінативної функції мови, її семантичного аспекту кожен з цих видів становить стійкий механізм утворення нових лексичних одиниць.

Метафоричні та метонімічні перенесення в контексті семасіологічного аналізу є основними типами полісемії. Це – базові компоненти у формуванні змісту вторинних найменувань, у процесі переусвідомлення попереднього значення слова.

Метонімію та метафору як види багатозначності й виражальні засоби розглядають у курсах з лексикології, стилістики (Є. Галкіна-Федорук [13], М. Шанський [33], М. Кожина [20], Д. Шмельов [39] та ін.), у монографічних дослідженнях із семантики (С. Ульман [36], Д. Шмельов [38], Ю. Апресян [2], О. Тараненко [32], В. Телія [34]) та у статтях енциклопедичного характеру (В. Корольков [21], В. Телія [33], Н. Арутюнова [6, 7], О. Тараненко [31]).

Конкретне ж вивчення метафори та метонімії відбувалося в різних аспектах як у вітчизняній лінгвістиці, так і в зарубіжній. Мовознавці досліджували семантичну природу й структуру цих найдавніших засобів розширення семантики слова (С. Маслова-Лашанська [25]), розглядали їх співвідношення (О. Тараненко [31]), аналізували окремі типи метонімічних (Л. Єфремов [16], О. Раєвська [28]) та метафоричних (О. Балабан [8], О. Вербицька [10], Р. Зорівчак [17]) зв'язків.

В останні роки спостерігаємо тенденцію щодо подальшого осмислення метафоризації та метонімізації як універсальних мовних явищ. Хоч метафора та метонімія й належать до тих мовних одиниць, місце яких у системі мови й відповідна термінологічна означеність здаються остаточно дослідженими, утім, наявний ще спектр питань, які потребують ґрунтовнішого вивчення. Цим і визначаємо *актуальність* нашого дослідження.

У статті маємо за *мету* висвітлити поняттєві параметри метафори та метонімії як типів вторинної номінації, питання розмежування метафори й метонімії, феномен метонімічної природи.

Багато похідних значень слів постає через метафоризацію первинних. Метафора як мовне явище має свою історію розвитку і свої особливості. Інтерес до метафори пояснюють підвищеною цікавістю до семантичних проблем мови загалом та до номінативної діяльності людини зокрема. Саме метафора постає одним з найпродуктивніших

способів вираження змісту на всіх рівнях мовної структури (лексичному, граматичному, семантичному).

Процес метафоризації описано у великій кількості праць лінгвістів, літературознавців, філософів, психологів, утім, проблема метафоризації залишається надзвичайно складною, адже йдеться про процеси мислення, які породжують знання про світ. Метафоризація – це не лише вживання одного слова замість іншого, вона утворює новий зміст, який постає внаслідок дії складних когнітивних механізмів. Однією з найважливіших є проблема походження метафоричного значення.

В історії дослідження метафори виділяють кілька періодів: античний, медієвальний, нового часу й сучасний.

Учення про метафору бере свій початок з праці старогрецького філософа Аристотеля «Поетика», який уважав, що метафора – це не лише один із засобів прикрашання мови, а й особливість образного мислення людини. Відтоді дослідники метафори звертають увагу передусім на естетику слова, розглядають метафору як засіб, що надає художній мові виразності, краси та чарівності [4, с. 154]. Деметрій радив уживати метафори, оскільки вони «найбільше збагачують мовлення, роблять його приємним та величавим», проте вони, на думку автора, не повинні бути занадто частими, інакше «замість опису напишемо дифірабл» [15, с. 123]. Дослідниця А. Скляревська в розвідці «Метафора у мовній системі» [30] цитує античних філософів, констатуючи, що ці думки вже містять зерна ідей, які надалі стануть підґрунтям для різноаспектного вивчення цього мовного явища. Квінтіліан говорив про те, що «метафора дана людям самою природою» і вона «сприяє тому, щоб жоден предмет не залишився без назви» [див.: 30, с. 29]. Такої думки дотримувався і Цицерон, який трактував метафору як спосіб постання відсутніх у мові значень – перенесення за значенням відбувається «через брак певного поняття в мові». Теофраст також визначав метафору як «природну знатність мови до постання нових слів» [див.: 30, с. 29].

Після розквіту теорії метафори, який відбувся в античні часи завдяки Аристотелю, Платону та їхнім учням, спостерігаємо тривалий період втрати інтересу до риторики, наслідком якого став занепад розвитку теорії метафори. «Протягом усієї історії риторики метафора постає як певна невдала гра слів. До неї ставилися як до допоміжного механізму мови, а не як до її основної форми», – зауважував

А. Річардс [див.: 34, с. 34]. Тривалий період для мовознавчої науки вживання метафори було неприпустимим через її неточність, пов'язану з двозначністю. «Важливість мови полягає в її властивості точно відбивати людські думки, які не можуть бути двозначними. А метафора – це беззмістовні й двозначні слова, уживаючи їх у мові, людина поринає у світ незліченних безглуздостей, які призводять до розбіжності та презирства», – писав Гоббс [див.: 34, с. 34].

Такий погляд почав змінюватися з кінця ХІХ століття, коли метафора стала невід'ємним атрибутом мови. У 1960-ті роки посилювався інтерес до метафори, зокрема до її здатності формувати нові поняття на підставі наявних.

На сучасному етапі розвитку мовознавчої науки метафору кваліфікують у вузькому та широкому розумінні. Перший підхід визначає метафору як явище, що ґрунтується на перенесенні форми мовної одиниці або оформлення мовної категорії для характеристики або номінації з одного об'єкта, явища, дії, ознаки на інший на підставі подібності між цими об'єктами.

Професор О. Тараненко так визначає метафору: «Семантичний процес, під час якого форму мовної одиниці або оформлення мовної категорії переносять з одного референта на інший на підставі тієї чи тієї подібності під час відображення її у свідомості того, хто говорить» [32, с. 76]. Автор зазначає, що схожість позамовних понять, яка дає поштовх до постановки метафоричних асоціацій, може бути дуже різною. Ця схожість може бути не лише реальною, наявною в повсякденному житті, а й бажаною для того, хто говорить, лише такою, що має певну мету в значенні. Метафора, на думку дослідника, є прихованим порівнянням.

Інші дослідники, серед яких Н. Вовк [11] і В. Гак [12], розглядають метафору з позиції ономазіології й витлумачують її як засіб вторинної номінації. Зокрема Н. Вовк висловлює думку: «Метафора – це різновид вторинної лексичної номінації, що передбачає постановку значення на підставі зіставлення двох предметів за загальною ознакою, виникнення якої гарантоване єдністю всіх частин практико-перетворювальної діяльності людини, а отже, єдністю процесів, що відбуваються в її свідомості» [11, с. 50].

Дослідження метафори як різновиду вторинної лексичної номінації передбачає поєднання семантичного, граматичного та стилістичного аспектів у вивченні цього явища.

Метафору розглядають також як полісемічне явище, що забезпечує вторинну номінацію об'єкта. Лексичне значення метафори, як наголошує О. Балабан, «слід аналізувати в межах парадигматичних відношень вихідної та похідної одиниць. Слід звертати увагу й на те, як виявляються денотативні семи в похідному значенні з вихідним (тобто поширюються, узагальнюються, замінюються та випадають ті чи інші змістові компоненти денотативної частини лексичного значення» [8, с. 20].

Мовознавець Н. Арутюнова констатує, що найважливішим компонентом механізму метафоризації є процедура порівняння. Вона полягає у пошуку спільних ознак [6, с. 190]. Професор В. Телія стверджує, що модель метафоричного процесу складають сутності та інтеракції між ними. Сутностями, що формують «кістяк» метафори, є задум, мета, основа, тобто формувальна думка про світ (предмет, явище, властивість, подію, факт). Пріоритет у часовому плані В. Телія віддає задуму й меті. Отже, «метафоризація – це процес такої взаємодії пропонованих сутностей та операцій, наслідком якого стає отримання нових знань про світ та знань про їх омовлення. Метафоризацію супроводжує вкраплення в нове поняття ознак уже пізнаної дійсності, відбитої у значенні» [34, с. 36].

Дослідник О. Баранов зазначає теоретичні передумови використання метафор для дослідження людського мислення:

- метафора є не просто мовним, а когнітивним феноменом, що відбиває процес мислення;
- метафора надає сенсу людському досвіду;
- метафори вживають для категоризації проблемної ситуації й формують набір альтернатив для вирішення проблемної ситуації;
- як «стерті», або конверсійні, метафори, так і нові, креативні, характеризують процеси мислення, відбиваючи особливості сприйняття абстрактних і конкретних категорій [9, с. 194].

Метафора, зазначає Б. Іванюк, постає майже завжди як засіб характеристики якогось предмета – виділення і підкреслення його статичної чи динамічної ознаки [18, с. 59]. У сучасному мовознавстві метафору кваліфікують як особливий мисленнєвий механізм, який уможлиблює витлумачення певного об'єкта у світлі іншого, поширюючи в такий спосіб наші уявлення про обидва об'єкти.

Резюмуючи аналіз метафоричного процесу, зазначимо, що метафора – це найменування, яке постає внаслідок порівняння предметів

або явищ за певною ознакою, а внутрішньою формою нового значення стає саме ця ознака.

Особливий інтерес у контексті семіологічного аналізу становить інший тип полісемії – метонімія. Вона також є базовим компонентом у формуванні змісту вторинних найменувань у процесі переусвідомлення попереднього значення слова.

Термін «метонімія» запозичено в мовознавство в другій половині ХІХ ст. з класичної риторики. Його почали вживати для називання одного із видів змін значення слова.

Поступово в лінгвістиці формувалося уявлення про метонімічне перенесення як один з видів багатозначності, як зображальний засіб. Метонімію нерідко ототожнювали з метафорою або розглядали як її різновид. Аристотель, наприклад, не виділяв метонімії з метафори. Як окремий троп метонімію вперше розглянув римський оратор І ст. нашої ери Квінтіліан, зазначивши, що, на відміну від метафори, метонімічне зіставлення предметів відбувається не за ознакою їхньої схожості, а за ознакою суміжності, тобто належності їх до одного кола явищ, до понять одного порядку, пов'язаних часовими, просторовими, причиново-наслідковими та іншими відношеннями. Метонімію широко вживають у віршованому та прозовому мовленні як місткий зображально-виражальний засіб [1].

Квінтіліан, Цицерон спостерігали за особливостями вживання образних слів, «у яких замість слова, що точно відповідає предмету, підставляють інше з тим самим значенням, запозиченим від предмета, який перебуває із ним у тісному взаємозв'язку» [1, с. 218].

В античній риториці зазначалося, що перейменування (метонімія) запозичує у споріднених і близьких предметів назви, під якими розуміють речі, не названі їхніми справжніми іменами. Ці назви «утворюють від імені їх творця, або запозичують від винайденого предмета, або зі знаряддя переносять на господаря, або з того, що робиться, на те, що робить, або з того, що утримують, на утримувача, або з утримувача на утримуване» [1, с. 222].

Античні теорії мови й стилю помітно вплинули на розвиток європейського мовознавства, філології загалом.

У праці «Краткое руководство к красноречию» М. Ломоносов писав: «Метонімія є коло речей, що мають між собою деяку схожість, імена яких взаємно переносяться» [23, с. 247–248]. У трактаті здійснено першу класифікацію типів метонімічного перенесення. Сім типів

метонімічних перенесень, виділених М. Ломоносовим, розкриті в подальшому в працях із семантики, лексикології, загального мовознавства, стилістики, риторики, поезики.

Представник логіко-психологічного напрямку в мовознавстві О. Потебня пов'язує семантичні зміни найменувань із формально-логічними відношеннями між поняттями, ілюструючи вживання метонімії так: позначення *процесу – часу* (*жнива* як дія і як час косовиці), *дії – жести, почуття* (*пишати губи* як дія і запишатися), *дії – місця* (*звалище* як дія і місце), *дії – результату* (*платня* як дія і давання), *знаряддя – результату* (*рука* як частина тіла й почерк, підпис: *руку приклав, нерозбірлива рука* – про почерк) тощо [27, с. 234].

Наведений О. Потебнею приклад доводить, що передумовою метонімічного перенесення є суміжність між предметами та явищами, яка реально існує.

Аналізуючи психологічні й мовні механізми метонімії як семантичного та стилістичного явища, один з послідовників О. Потебні І. Лисков зауважує, що «закон асоціації суміжності пов'язано зі сприйняттям предметів у просторі, а закон послідовності – зі сприйняттям у часі» [24, с. 268].

Утім, пропонована представниками цього напрямку концепція дослідження метонімії видається не досить точною, оскільки характеризує поняття, виражене переносним значенням, не є родовим щодо того, яке характеризує, а має інше якісне значення.

У психологічній семантиці поширено також погляд на метонімічне перенесення як процес, в основі якого лежить зсув значення слова, тобто відношення суміжності зводять до асоціації понять частини й цілого.

Послідовне логічне осмислення теорія універсальності метафори та метонімії одержала в дихотомії Р. Якобсона «метафора – метонімія», актуалізація якої є своєрідним виявом структурно-функційного підходу до творення завершеного образного тексту [41].

У дослідженнях Р. Якобсона метонімію осмислено не стільки як фігуру мовлення, скільки як елемент загального процесу мовотворення. Термінологія автора докладно відбиває таке перетворення: термін «метонімія» заступає словосполучення «метонімічний принцип», «метонімічний процес». Пов'язуючи метафору й метонімію з двома основними осями структури – парадигматичною і синтагматичною, Р. Якобсон будує метафору на заміщенні поняття на осі

парадигматики, що пов'язано з парадигматичними зв'язками за схожістю, а метонімію орієнтує на синтагматичну вісь, на сполучення й установаження зв'язків за суміжністю. Сформульоване вперше під час аналізу поезії Б. Пастернака рівняння *метонімія=суміжність* особливо чітко пояснено саме в праці Р. Якобсона: «Одна тема може переходити в іншу за схожістю або за суміжністю. Для першого випадку зручним способом позначення буде термін «вісь метафори», для іншого – «вісь метонімії», оскільки вони найконцентрованіше відбиті в метафорі та метонімії відповідно» [див.: 21, с. 126]. Накладаючись на синтагматичну вісь мови, метонімія, за теорією Р. Якобсона, виходить за межі тексту й стає джерелом широкої гами узагальнень загальносеміотичного порядку [див.: 39, с. 126].

Розведення метафори й метонімії як двох полюсів у системі тропеїчних засобів уможливує широке тлумачення метонімії.

Деякі мовознавці тлумачать метонімію як результат перетворення синтаксичної структури. Наприклад, Є. Курилович стверджує, що основна ознака метонімії – «це зміна ієрархії всередині синтаксичної структури, яка не змінює семантичні складники» [22, с. 447]. Іншими словами, слово виконує синтаксичну функцію, відмінну від початкової.

Співвідношення метонімії й еліпсису ґрунтовно вивчає О. Тараненко, який зазначає, що «метонімічне перенесення, а особливо синекдоху, часто кваліфікують як скорочення, стискання словосполучення у слово, оскільки метонімічне значення слова може дорівнювати значенню словосполучення» [32, с. 20]. Дослідник заперечує твердження про те, що будь-яка метонімічна модель є конденсованим словосполученням («пор., наприклад, *літо* в значенні 'рік' або у вислові на зразок *Тільки у серпні прийшло нарешті літо*, тобто стало політньому тепло). За такого підходу ототожнюють два типи семантичних процесів і, отже, два принципово різних типи суміжності, що лежать в основі цих процесів, – позамовну (предметно-поняттєву) та власне мовну (текстуальну) суміжність» [32, с. 20].

Якщо, на думку О. Тараненка, «в разі еліпсису – власне, за значеннєвої конденсації синтагми, одним з наслідків, яким є еліпсис, – має місце елімінація, пропуск мовної одиниці, яка стає зрозумілою вже й без експлікації, тобто змінюють (скорочують) форму за фактичної незмінності змісту, то за метонімії, навпаки, – зміна (розширення або звуження) змісту за незмінності форми» [32, с. 20].

Отже, метонімічні процеси закономірніші з погляду мовної гносеології як певні моделі пізнання світу і тому регулярніші.

Опис метонімії як стилістичного явища властивий працям літературознавчого характеру. Найзмістовнішим серед них є опис та інтерпретація цього тропа Б. Томашевським, який вважає, що між прямим і переносним значенням, метонімічно пов'язаним одне з одним, наявна певна «матеріальна залежність, тобто самі предмети та явища, що набули прямих й переносних значень, перебувають у причинових або інших об'єктивних зв'язках» [35, с. 39]. Дослідник наводить такі приклади типів метонімії, як *три тарілки з їв* (умістище замість умісту), *читаю Пушкіна* (автор замість назви твору) тощо. Синекдоху визначено різновидом метонімії через те, що вона називає частину замість цілого й навпаки.

У загальній риторичі та поезії дослідження метонімії помітно відстає від дослідження метафори: першу часто розглядають не як самостійний об'єкт, а як своєрідне «доповнення» другої [26, с. 16].

У стилістиці тропами вважають лексичні зображально-виражальні засоби, у яких слово чи словосполучення вживають у перетворювальному значенні [5, с. 82].

Сучасну лінгвістику орієнтовано на глибоке вивчення загального механізму тропеїзації й принципів її дії. Утім, вузьке трактування метонімії виключно як різновиду тропа звужує, на нашу думку, лінгвістичний підхід до цього мовного явища.

Важливе теоретичне значення для загальної методології лінгвістичного аналізу метонімії має праця Р. Якобсона «Два аспекти мови і два типи афатичних порушень» [41], монографії Є. Гінзбурга «Конструкції полісемії в російській мові. Таксономія і метонімія» [14] та О. Тараненка «Мовна семантика в її динамічних аспектах» [32] як найповніші і послідовні описи семантики конструкцій метонімічно організованих слів у мові.

Нейтралізуючи протиріччя між лексичною й синтаксичною теоріями метонімії, Є. Гінзбург запропонував модель системи, у якій метонімічне слово аналізує як образ синтаксичних відношень мови, що не належить до поверхневого рівня [14]. На думку дослідника, відношення слово, яке заміщує, і тих, які потрібно замінити в разі перенесення, реалізує не прямо – між лексичними одиницями, а опосередковано – між їхніми семантичними складниками.

Безумовно, дослідження семантичного рівня мови є одним із пріоритетних лінгвістичних напрямів. Водночас, як зазначає О. Тараненко, основну увагу концентрують на синхронних аспектах семантики, а проблеми розвитку, динамічного функціонування на семантичному рівні мовних одиниць і категорій залишають поза увагою. Об'єктом дослідження професора стала метонімія як мовний процес і спосіб мовної номінації. Науковець зазначає, що діапазон дії метонімії у процесі номінації ширший, за інших мовних процесів: «Метонімічно організовані номінації постають як лексико-семантичні перенесення, формально не виражений перехід між частинами мови, формально виражений словотвір, тобто афіксальна деривація і композиція, і номіналізація синтаксичних конструкцій» [32, с. 28]. Дослідник пропонує в разі номінації моделі метонімічних перенесень, що істотно впливають на розуміння природи досліджуваного явища.

Отже, визначення метонімії в лінгвістичній літературі, з одного боку, різноманітні й охоплюють різні її типи, а з іншого, можуть бути зведені до певного інваріанта. Так, Л. Булаховський, зазначаючи різноманітність типів метонімії, убачає основу її в асоціації за суміжністю. На думку дослідника, найпоширеніший тип становить заміну («згущення») повного найменування ознак, які співіснують у предметі, окремими, найвиразнішими. За О. Реформатським, метонімія – це перенесення, яке здійснюють на підставі суміжності, поєднуваності речей у просторі й часі [29].

Крім того, у зарубіжному мовознавстві одним з перших подав чітке розмежування мовної та мовленнєвої (образної) метонімії професор Д. Шмельов [38]. Він зазначав, що метонімію у власне лінгвістичному, а не стилістичному значенні оцінюють не завжди точно, оскільки, на думку науковця, конструкції на зразок *читати Шевченка* не можна розглядати як явище метонімічного перенесення. Не зовсім погоджуючись з тим, про що говорить лінгвіст, зазначимо, що здійснене ним розмежування є важливим для загальної концепції дослідження метонімії.

Отже, той чи той категорійний бік метонімії актуалізують залежно від аспекту її дослідження, зокрема власне семантичного, мовного, за якого «регулярність – прикметна риса метонімічних перенесень» [2, с. 190]; семантико-синтаксичного (Є. Гінзбург), коли досліджувані типи метонімічних перенесень постають на підставі

протиставлення їх метафорі [14]; лексико-стилістичного, що визначає: «За метонімії два предмети, явища, що отримують одну назву, мають бути суміжними» [19, с. 30] тощо. Висновкуємо, що загальне визначення метонімії має враховувати як її системно-мовну, так і комунікативну сутність у їх взаємозв'язку й специфіці. З цього погляду метонімія становить певний механізм комунікативної діяльності, для якого властиве регулярне чи оказіональне перенесення імені, по-перше, з одного класу предметів на інший, по-друге, на інший одиничний об'єкт за певними законами контекстуальної трансформації. Зазначимо, що підставою для такого зв'язку значень є суміжність у просторі, часі, причиново-наслідкових зв'язках позначуваних предметів, явищ, процесів, якостей і ознак.

Метонімія як одна з лінгвістичних універсалій, притаманних мові, постає як тип семантичного зсуву, перенесення назви з одного предмета на інший за ознакою суміжності асоціацій [40, с. 31], тобто метонімія має певний заряд образності, творчого сприйняття дійсності, спонукає адресата до співучасті в оцінці повідомлення, викликає його зацікавленість. Через багатогранність явища метонімічного перенесення можливі тлумачення цього поняття мають ураховувати специфіку:

- словесної метонімії;
- метонімії як способу словотворення, що належить до продуктивного типу деривації;
- стилістичної метонімії у вузькому розумінні слова як образного засобу, спрямованого на посилення експресивності висловлювання;
- метонімічності тексту як естетичної категорії;
- метонімічності в широкому розумінні як зміщеної образності – метонімії в тексті, що оперує поняттям синекдохічної деталі.

Таке розуміння природи метонімічного перенесення повністю узгоджено й зі стилістичним трактуванням тропів.

На тлі мовної ізофункційності метафори та метонімії специфіку метонімії визначаємо особливостями синтаксичних функцій, внутрішньою формою слова, планом вираження, а також стилістичними категоріями образності й експресивності.

Отже, метафора й метонімія – це універсальні у своїй поняттєвій основі способи перейменування, різниця між якими полягає в тому, що *метафора* – це усвідомлення нової властивості, яку одержано внаслідок аналогії, і вибір імені за аналогією, а *метонімія* – це вилучення

будь-якої властивості з уже відбитої в мові дійсності на підставі її суміжності з властивістю нового позначуваного та вибір йому імені, що відбиває у своїй семантиці цю суміжність. Повного відмежування метафори й метонімії здійснити не вдається: вони контрадикторні.

Перспективним у цій темі вважаємо дослідження семантичних моделей метафоричних і метонімічних перенесень, визначення їх продуктивності у формуванні вторинних найменувань.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ

1. **Античные** теории языка и стиля / [под ред. О. М. Фрейденберг]. – М.–Л. : Соцэкгиз, 1936. – 344 с.
2. **Апресян Ю. Д.** Лексическая семантика. Синонимические средства языка / Ю. Д. Апресян. – М. : Наука, 1974. – 367 с.
3. **Арешенков Ю. О.** Місце інформаційного мовлення в системі функціональних стилів / Ю. О. Арешенков // Східнослов'янські мови в їх історичному розвитку : зб. наук. праць, присвяч. пам'яті проф. С. П. Самійленка / наук. ред. В. А. Чабаненко. – Запоріжжя : Вид-во Запорізького держ. ун-ту, 1996. – Ч. 2. – С. 125–128.
4. **Аристотель.** Об искусстве поэзии / Аристотель. – М. : Гослитиздат, 1957. – 183 с.
5. **Арнольд И. В.** Лексикология современного английского языка : учеб. / И. В. Арнольд. – М. : Высш. школа, 1973. – 304 с.
6. **Арутюнова Н. Д.** Метафора и дискурс. Вступительная статья / Н. Д. Арутюнова // Теория метафоры. – М. : Прогресс, 1990. – С. 5–32.
7. **Арутюнова Н. Д.** Теория метафоры / Н. Д. Арутюнова. – М. : Прогресс, 1990. – 512 с.
8. **Балабан О. О.** Метафора як семантична універсалія : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук / О. О. Балабан. – Донецьк, 2006. – 20 с.
9. **Баранов А. Н.** Предисловие редактора / А. Н. Баранов // Лакофф, Джонсон Дж. Метафоры, которыми мы живем ; пер. с англ. ; под ред. и с предисл. А. Н. Баранова. – М. : Едиториал УРСС, 2004. – С. 7–21.
10. **Вербицька О. А.** Метафора і контекст / О. А. Вербицька // Вісник Харківського нац. ун-ту: Сер. «Філологічна». – Х. : Вид-во Харківського нац. ун-ту, 2002. – № 538. – Вип. 34 : Актуальні питання сучасної філології / ред. кол. : Ю. М. Безхутрий (відп. ред.) та ін. – С. 180–186.

11. **Вовк В. Н.** Языковая метафора в художественной речи (Природа вторичной номинации) / В. Н. Вовк. – К. : Наук. думка, 1986. – 142 с.
12. **Гак В. Г.** Метафора: универсальное и специфическое / В. Г. Гак. – М. : Наука, 1988. – С. 11–26.
13. **Галкина-Федорук Е. М.** Современный русский язык. Лексика / Е. М. Галкина-Федорук. – М. : Наука, 1954. – 264 с.
14. **Гинзбург Е. Л.** Конструкции полисемии в русском языке. Таксономия и метонимия / Е. Л. Гинзбург. – М. : Просвещение, 1985. – 286 с.
15. **Деметрий.** О стиле. Античные риторика / Деметрий / [под ред. А. А. Тахо-Годи]. – М. : Изд-во Московского гос. ун-та, 1978. – С. 76.
16. **Ефремов Л. П.** Метонимическое обозначение человека названиями носительных вещей / Л. П. Ефремов // Известия АН Казахской ССР : Сер. обществ., 1967. – 174 с.
17. **Зорівчак Р. П.** «Боліти болем слова нашого...»: поради мовознавця / Р. П. Зорівчак. – [2-ге вид., доправ. і доп.]. – Тернопіль : Мандрівець, 2008. – 176 с.
18. **Иванюк Б. И.** Метафора и литературное произведение (структурно-типологический, историко-типологический и прагматический аспекты исследования) / Б. И. Иванюк. – Черновцы : Рута, 1998. – 252 с.
19. **Калинин А. В.** Лексика русского языка : учеб. пособ. / А. В. Калинин. – М. : Изд-во Московского гос. ун-та, 1971. – 231 с.
20. **Кожина М. Н.** Стилистика русского языка : учеб. / М. Н. Кожина. – [2-е изд., перераб. и доп.]. – М. : Просвещение, 1983. – 223 с.
21. **Корольков В. И.** Местоимения / В. И. Корольков // Краткая литературная энциклопедия: в 9 т. / [гл. ред. А. А. Сурков]. – М. : Сов. энцикл., 1967. – Т. 4. – С. 805–807.
22. **Курилович Е.** Очерки по лингвистике / Е. Курилович. – М. : Изд-во иностр. лит., 1962. – 456 с.
23. **Ломоносов М.** Полное собрание сочинений : в 11 т. / М. Ломоносов. – Т. 7. : Труды по филологии (1739–1758). – М. ; Л. : Изд-во АН СССР, 1952. – 996 с.
24. **Лысков И. П.** Теория словесности в связи с данными языковедения и психологии / И. П. Лысков. – М. : Просвещение, 1964. – 419 с.

25. **Маслова-Лашанская С. С.** Лексикология шведского языка / С. С. Маслова-Лашанская. – Л. : Изд-во Ленинградского гос. ун-та, 1973. – 208 с.
26. **Новиков А. Л.** Метонимия в русском языке. Семантическая структура. Словообразовательный потенциал. Стилистические функции : дис. ... канд. филол. наук / А. Л. Новиков. – М., 1996. – 174 с.
27. **Потебня А. А.** Из записок по теории словесности: Тропы и фигуры. Мышление поэтическое и мифическое / А. А. Потебня. – Х. : Изд-во М. В. Потебни, 1905. – 652 с.
28. **Раевская О. В.** Метонимия в слове и тексте / О. В. Раевская // Филологические науки. – 2000. – № 4. – С. 23–29.
29. **Реформатский А. А.** Введение в языковедение : учеб. / А. А. Реформатский. – [4-е изд., испр. и доп.]. – М. : Просвещение, 1967. – 542 с.
30. **Скляревская Г. Н.** Метафора в системе языка / Г. Н. Скляревская. – М. : Наука, 1987. – С. 29.
31. **Тараненко О. О.** Метонімія як шлях зміни векторних відношень у семантиці (на рівні лексичних і синтаксичних одиниць) / О. О. Тараненко // Мовознавство. – 1984. – № 1. – С. 32–41.
32. **Тараненко А. А.** Языковая семантика в её динамических аспектах: основные семантические процессы / А. А. Тараненко. – К. : Наук. думка, 1989. – 254 с.
33. **Телия В. Н.** Вторичная номинация и ее виды / В. Н. Телия // Языковая номинация: Виды наименований : сб. науч. трудов / ред. кол. : Б. А. Серебренников (отв. ред.) и др. – М. : Наука, 1977. – С. 129–222.
34. **Телия В. Н.** Метафора в языке и тексте / В. М. Телия. – М. : Наука, 1988. – С. 112.
35. **Томашевський Б. В.** Стилистика и стихосложение: курс лекций / Б. В. Томашевский. – Л. : Учпедгиз, 1959. – 535 с.
36. **Ульман С.** Дескриптивная семантика и лингвистическая типология / С. Ульман // Новое в зарубежной лингвистике. – М. : Прогресс, 1962. – Вып. 2. – С. 17–44.
37. **Шанский Н. М.** Лексикология современного русского языка : учеб. пособ. / Н. М. Шанский. – [2-е изд., испр.]. – М. : Просвещение, 1964. – 327 с.
38. **Шмелев Д. Н.** Проблемы семантического анализа лексики (на материале русского языка) / Д. Н. Шмелев. – М. : Наука, 1973. – 280 с.

39. **Шмелев Д. Н.** Способы номинации в современном русском языке / Д. Н. Шмелев. – М. : Наука, 1982. – 286 с.
40. **Якобсон Р. О.** Два аспекта языка и два типа афатических нарушений / Р. О. Якобсон // Теория метафоры. – М. : Прогресс, 1990. – С. 110–132.
41. **Ярцева Е. Б.** Повторная номинация в текстах художественной прозы : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. филол. наук / Е. Б. Ярцева. – Л., 1984. – 16 с.

Надійшла до редколегії 01.09.2016